

Огієнко А. В.,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту ЗЕД,
Миколаївський національний університет імені В. І. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
Огієнко М. М.,
к. т. н., доцент кафедри менеджменту,
ВП «Миколаївська філія Київського національного
університету культури і мистецтв»,
м. Миколаїв, Україна

ВПЛИВ ГРОШОВИХ ПЕРЕКАЗІВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ УКРАЇНИ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Мета статті – провести аналіз грошових переказів мігрантів як джерела фінансування економіки країни та дослідити вплив грошових переказів трудових мігрантів на економічні процеси України. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові методи: аналіз (під час оцінки грошових переказів мігрантів), аналогія та співставлення (для систематизації і теоретичного узагальнення), синтез (для вироблення рекомендацій). Досліджено доходи трудових мігрантів України, обсяги грошових переказів та їхній вплив на економічні процеси в Україні. Висвітлено соціально-економічний ефект від надходження грошових переказів до країни. Розглянуто питання масштабів міграції та її географічне роззосередження. Наведено аналіз даних про зарплату, тривалість роботи за кордоном, а також рівень витрат мігрантів за кордоном. Проведене дослідження дало змогу процеси розподілу і перерозподілу грошових потоків, їх адміністрування розглядати як альтернативні джерела інвестування. Отримані результати дослідження може бути використано у практичній діяльності місцевих органів влади.

Ключові слова: міграція; грошові перекази; економічний розвиток; трудові мігранти.

Постановка проблеми. Основним фактором фінансового впливу міжнародної трудової міграції на економічний розвиток країн із мігруючою робочою силою є потоки грошових переказів.

Після прямих іноземних інвестицій грошові перекази – другі за значущістю фінансові потоки в країнах, що розвиваються, майже втричі перевищуючи суми офіційної допомоги в такій групі країн. Особливість грошових переказів полягає в тому, що, по-перше, вони не створюють жодних зобов'язань в отримувачів; по-друге, вони витрачаються передусім на забезпечення базових умов життєдіяльності домогосподарств. Тим самим вони сприяють формуванню людського потенціалу на мікрорівні, зокрема життєвої та освітньої його складових і потенціалу здоров'я. Для перетворення грошових переказів на потужний чинник розвитку економіки і людського потенціалу на макрорівні уряди країн змушені враховувати об'єктивний характер цих коштів, вивчати механізми їхнього впливу на економіку і, використовуючи ці механізми, створювати відповідні соціально-економічні умови для максимальної реалізації потенціалу грошових переказів мігрантів.

Головним мотивом для мігрантів є одержання за кордоном доходів та фінансова підтримка своїх домогосподарств на батьківщині. В окремих країнах грошові трансферти міжнародних мігрантів сягають 20-30 % доходів місцевого населення, 30-40 % ВВП,

70-100 % державного бюджету і значно перевищують обсяги інших видів міжнародного капіталу [1, с. 139]. З огляду на масштаби вітчизняних міграційних потоків та обсяги грошових переказів мігрантів є актуальним розглянути ці грошові трансферти як альтернативне джерело інвестицій у розвиток економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти ролі грошових переказів мігрантів, зокрема їхнього впливу на економіку країн, знаходять відображення в дослідженнях українських і російських авторів, таких як О. Шиманська, М. І. Пітюлич, В. Осокіна, А. П. Гайдучський, Н. Л. Побулавець, А. А. Рамеєва, Н. Ю. Кудеярова, І. Івахнюк та ін. Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми було зроблено в роботах таких зарубіжних авторів, як S. Drinkwater, R. Skeldon, I. Molodikova, A. Rogers та ін.

В останні роки дедалі більшу увагу дослідженню питань міжнародної трудової міграції (МТМ) населення, у тому числі грошових переказів мігрантів, впливу МТМ на економіку країн, впливу фінансово-економічної кризи на МТМ та ін., приділяють авторитетні міжнародні організації: ООН, МОП, МВФ, СБ, СОТ.

Протиріччя в оцінці позитивних і негативних змін в економічній, соціальній і культурній сферах унаслідок міграційних процесів, а також у визначенні впливу грошових переказів мігрантів на соціально-

економічний розвиток країн зумовлюють актуальність теми і необхідність подальших досліджень.

Постановка завдання. Автори поставили за мету провести аналіз грошових переказів мігрантів як джерела фінансування економіки країни та дослідити вплив грошових переказів трудових мігрантів на економічні процеси України.

Вклад основного матеріалу. Дані про соціально-демографічні характеристики, зайнятість та доходи доступні тільки для частини мігрантів, яка потрапила в поле зору обстеження домогосподарств. Згідно з результатами ОТМ-2012, чоловіки становили майже дві третини від загальної кількості зовнішніх трудових мігрантів (65,6 %). До числа трудових мігрантів належали 4,8 % чоловіків у віці 15-70 років та лише 2,2 % жінок у цій віковій категорії; вік 31,7 % мігрантів становив 30-39 років, вік 41,5 % – 40 років та більше; рівень освіти 69,5 % мігрантів – не вищий від середнього (серед зайнятого населення України аналогічний показник складав 51,6 %); частка сільського населення серед трудових мігрантів становила 54,3 %. У зовнішній трудовій міграції брали участь 6,3 % сільського населення у віці 15-70 років та тільки 2,2 % міського населення в цій віковій категорії [2, с. 12].

За кордоном мігранти виконували переважно роботу, що вимагала фізичних зусиль, а також роботу, яка не потребувала високої кваліфікації (у будівництві,

сфері послуг домогосподарствам, торгівлі, готельному та ресторанному господарствах). Середній розмір зарплати трудового мігранта за кордоном становив 930 дол. США на місяць, що майже втричі перевищувало середню зарплату штатного працівника на українських підприємствах (330,5 дол. США у 2013 р.). У більшості країн ЄС розмір заробітної плати українських мігрантів перевищував рівень оплати праці в Росії не більше, ніж на 20-30 % (табл. 1). Винятком була Польща, в якій середня зарплата українських працівників була суттєво нижчою. Це пов'язано з тим, що більшість мігрантів з України в Польщі були зайняті на сезонних сільськогосподарських роботах, тоді як у більшості інших країн вони працювали в будівництві та у сфері послуг.

Аналіз даних про зарплату, тривалість роботи за кордоном, а також рівень витрат мігрантів за кордоном, отриманих за результатами ОТМ-2012, дозволяє зробити висновок, що один працівник у середньому переказував або привозив із собою в Україну 3,9 тис. дол. США на рік. Враховуючи, що згідно з ОТМ-2012, кількість мігрантів становила 1 181,6 тис. осіб, загальна сума перерахованих або доставлених в Україну у 2013 р. заробітків може бути оцінена 4,6 млрд дол. США. А якщо додати кошти, які перераховували та привозили до України не охоплені обстеженням постійні трудові мігранти з країн ЄС та Росії, загальна сума грошових переказів сягала 6-7 млрд дол. США за рік [3].

Таблиця 1

Середній заробіток українських мігрантів за кордоном (2010-2013 рр.)

Середня заробітна плата і Україні (2010-2013 рр.): 329 дол. США	Усього тис. осіб	Розподіл доходів у дол. США, %					Середній місячний дохід, дол. 2010-2013 рр.
		< 250	251–	501–	1001–	> 2000	
Кількість трудових мігрантів, які повідомили про отримання доходів	1002	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930
Росія	407,7	2,6	24,8	46,2	23,0	3,4	874
Польща	151,4	14,9	40,4	38,4	5,4	0,9	560
Італія	146,6	4,4	11,5	47,1	27,4	9,8	1 056
Чехія	131,6	2,7	6,0	41,5	44,3	5,4	1 137
Іспанія	43,5	–	19,8	49,4	26,7	3,9	943
Німеччина	27,8	–	–	25,5	25,5	48,9	1 798
Угорщина	19,6	–	–	70,9	29,1	–	969
Португалія	18,6	–	10,8	53,8	31,2	4,3	1 019
Інші	37,7	–	20,2	16,7	46,7	16,2	1 306

Ця оцінка в цілому відповідає оцінці Національного банку України (НБУ). За його даними, у 2013 р. загальна сума грошових переказів, що надійшли до України через банківську систему, міжнародні платіжні системи, а також за неофіційними каналами, становила 7 млрд дол. США. Із них 5,9 млрд дол. США припадало на оплату праці мігрантів (4 млрд дол. США – тих, хто працював за кордоном менше ніж рік, 1,9 млрд дол. США – тих, хто працював за кордоном понад рік [4]), а решта 1,1 млрд дол. США становили інші приватні трансфери.

Однак між даними НБУ та результатами ОТМ-2012 є суттєві розбіжності, які дозволяють припустити, що сума надходжень від трудових мігрантів з України є більшою, ніж 6-7 млрд дол. США за рік. По-перше, за оцінкою НБУ у 2013 р. 86 % грошових переказів (6 млрд дол. США) надійшли до України офіційними каналами, тобто через банківську систему та міжнародні платіжні системи, а частка переказів за неофіційними каналами становила 14 % (1 млрд дол. США). Водночас згідно з результатами ОТМ-2012, лише 39,7 % трудових мігрантів використовували банки та інші платіжні системи для переказу коштів.

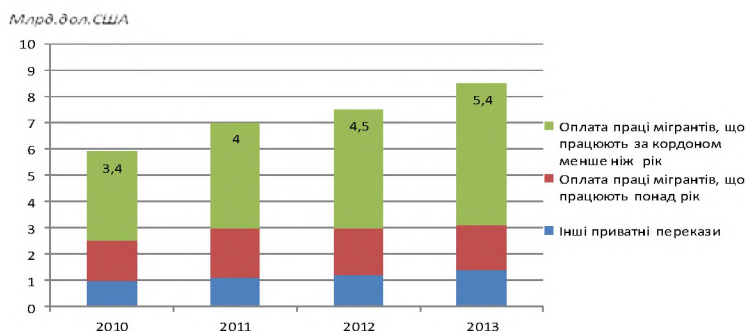

Рис. 1. Обсяг приватних грошових переказів в Україну 2010-2013 рр.
Джерело: Національний банк України [5].

По-друге, перелік країн, які згідно з даними НБУ, є основними джерелами грошових переказів, лише частково збігається зі списком країн, в яких працює найбільше трудових мігрантів з України. У 2011 р. не менше ніж 2,7 млрд дол. США, або 38,7 % від загальної суми переказів, надійшло з країн, в яких, згідно з ОТМ-2012, працювали не більше ніж 4 % українських мігрантів. Зокрема, зі США до України було надіслано 604 млн дол. США, із

Кіпру – 346 млн дол. США, із Великобританії – 242 млн дол. США.

З Об'єднаних арабських еміратів надійшло 108,4 млн дол. США, з Ізраїлю – 78,1 млн дол. США, із Казахстану – 65,7 млн дол. США, із Гонконгу – 49,2 млн дол. США (рис. 2). При цьому обсяг переказів із низки країн, які були лідерами за кількістю трудових мігрантів з України (в тому числі з Польщі, Чехії, Іспанії), був незначним.

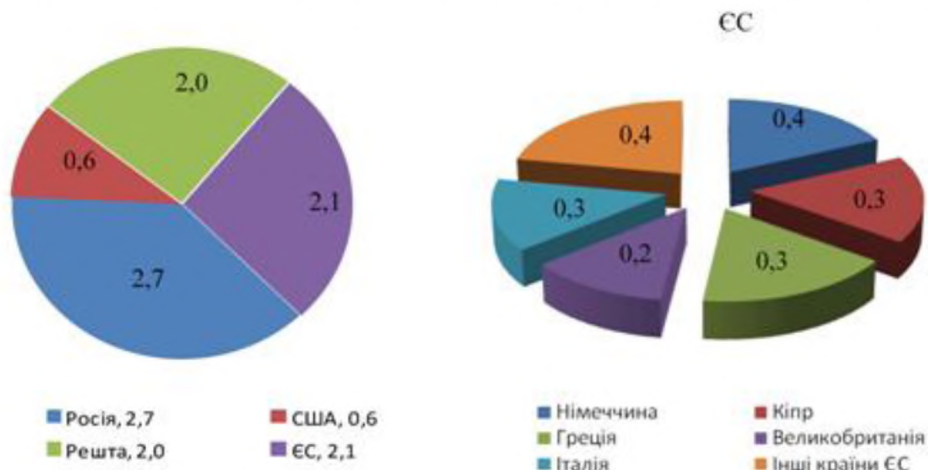

Рис. 2. Країни-джерела приватних грошових переказів в Україну в 2013 р.
(без урахування переказів неформальними каналами), млрд дол. США

Велика сума грошових переказів із країн, в яких, відповідно до ОТМ-2012, немає великих громад українських трудових мігрантів, може вказувати на те, що визначені опитуванням масштаби трудової міграції в ці країни є недооціненими. Можна розглянути припущення, що кількість українських трудових мігрантів у таких країнах може бути відносно невеликою (порівняно з державами – основними реципієнтами працівників з України), проте обсяг переказів, які ці мігранти надсилають до України, є великим. Це можливо за рахунок, зокрема, вищої кваліфікації частини мігрантів (працівників сфери інформаційних технологій, інженерів, учених, моряків). Існують непрямі свідчення, що підтверджують цю тезу. За даними Міжнародної федерації судноплавства та Балтійської і міжнародної морської ради, на міжнародному ринку працювали 65 тис. моряків з України, у тому числі 28,9 тис. осіб командного складу та 36,1 тис. осіб рядового та

старшинського складу [6]. Водночас у звіті про результати ОТМ-2012 зазначено, що в групі «інших країн» (до якої входять основні країни-наймачі моряків – Китай, Японія, Данія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Великобританія, США, а також країни, під прапорами яких плавають більшість суден у світі – Панама, Ліберія, Мальта, Багамські острови, Кіпр) працювали лише 46,6 тис. осіб. При цьому зарплата найменш кваліфікованого українського моряка становила близько 1 тис. дол. США на місяць, тобто середній зарібок моряків мав бути вищим, ніж визначена ОТМ-2012 середня зарплата українських мігрантів. Але це лише одне з можливих пояснень розбіжності між даними НБУ та результатами ОТМ-2012. За іншим припущенням, частина переказів, які НБУ відніс до оплати праці мігрантів, фактично повинна бути віднесена до інших категорій. Зокрема, ідеться про трансферти осіб, які не підпадають під визначення

трудоу мiгрантiв (мiгранти, якi народилися в Україні, але не є її громадянами, або громадяни України, якi виїхали за кордон не для працевлаштування). Крім того, частина переказiв може припадати на оплату експорту товарiв та послуг з України, наприклад оплату праці виробникiв комп'ютерного програмного забезпечення, якi працюють в Україні на iноземних замовникiв. Якщо правильне перше зi згаданих вище припущень, загальну суму надходжень вiд українських трудових мiгрантiв можна оцiнити у 9-10 млрд дол. США на рiк (враховуючи данi НБУ про обсяг переказiв з країн, що не є основними реципієнтами трудових мiгрантiв з України [7]). Якщо правильним є друге припущення, то оцiнка суми надходжень залишиться на рiвнi 6-7 млрд дол. США. Підсумовуючи, можна сказати, що станом на 2013 р. загальна сума грошових переказiв в Україну вiд трудової мiграції варіювала в дiапазонi вiд 6 до 10 млрд дол. США, що становило 4-6,5 % ВВП.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Грошові перекази позитивно впливають на економіку країни. Їхній обсяг за оцінками складає 6-7 млрд дол. США на рік, що сприяє більш низькому дефіциту платіжного балансу. Вони також призводять до збільшення приватного кінцевого споживання, що є типовим чинником економічного зростання в Україні, а отже, поліпшення добробуту сімей мiгрантiв. Крім того, кошти, отримані вiд грошових переказiв, також використовують для ремонту поточного і придбання нового житла. Певна частка отриманих переказiв витрачається на навчання дітей мiгрантiв, що сприяє поліпшенню людського капіталу. Проте грошові перекази мають обмежений вплив на розвиток бізнесу, що можна пояснити несприятливим бізнес-кліматом в Україні. Зокрема, ідеться про складне адміністрування податків, тоді як, на думку підприємців, регуляторний клімат перешкоджає розвитку підприємницької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Побулавець Н. Л. Вплив грошових переказів трудових мiгрантiв на економіку / Н. Л. Побулавець // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 2. – С. 137–143.
2. Цевух Ю. О. Роль грошових переказів мiгрантiв у розвитку економіки країни / Ю. О. Цевух // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Випуск 4 (47). – С. 105–109.
3. Кравчук К. Аналітична записка. Трудова мiграція як фактор економічного зростання в Україні / К. Кравчук // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2014. – 15 с.
4. Пітолич М. І. Проблеми трансформації грошових переказів трудових мiгрантiв у інвестиційні ресурси / М. І. Пітолич, Т. Ю. Ковач // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21 (10). – С. 232–239.
5. Динаміка обсягів приватних грошових переказів із-за кордону [Електронний ресурс] // Національний банк України, Генеральний економічний департамент, Департамент платіжного балансу. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Migration and Remittances [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org>.
7. Дослідження трудової мiграції та торгівлі людьми в Білорусі, Болгарії, Молдові, Румунії та Україні для Міжнародної організації мiграції [Електронний ресурс] // OpenUkraine, Благодійний фонд А. Яценюка. – Режим доступу : <http://openukraine.org/ua/programs/migration/research-program>.

А. В. Огиенко,

Николаевский национальный университет имени В. И. Сухомлинского, г. Николаев, Украина

Н. Н. Огиенко,

ВП «Николаевский филиал Киевского национального университета культуры и искусств», г. Николаев, Украина

ВЛИЯНИЕ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ ТРУДОВЫХ МИГРАНТОВ УКРАИНЫ НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ

Цель статьи – провести анализ денежных переводов мигрантов как источника финансирования экономики страны и исследовать влияние денежных переводов трудовых мигрантов на экономические процессы Украины. В процессе исследования применены общенаучные методы: анализа (при оценке денежных переводов мигрантов), аналогии и сопоставления (для систематизации и теоретического обобщения), синтеза (для выработки рекомендаций). Исследованы доходы трудовых мигрантов Украины, объемы денежных переводов и их влияние на экономические процессы в Украине. Освещен социально-экономический эффект от поступления денежных переводов в страну. Рассмотрены вопросы масштабов миграции и ее географическое рассредоточение. Приведен анализ данных о зарплате, продолжительность работы за рубежом, а также уровень расходов мигрантов за рубежом. Проведенное исследование позволило процессы распределения и перераспределения денежных потоков, их администрирования рассматривать как альтернативные источники инвестирования. Полученные результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности местных органов власти.

Ключевые слова: мiграція; денежные переводы; экономическое развитие; трудовые мигранты.

A. V. Ogienko,

Mykolayiv National University named by V. I. Suhomlynskiy, Mykolayiv, Ukraine

M. M. Ogienko,

VP «Mykolayiv Branch of Kyiv National University of Culture and Arts», Mykolayiv, Ukraine

THE EFFECT OF REMITTANCES OF MIGRANT WORKERS OF UKRAINE ON THE ECONOMIC DEVELOPMENT

Purpose. *The aim of this paper is to analyze migrants' remittances as a source of funding for the country's economy and to examine the impact of remittances of migrant workers on economic processes in Ukraine.*

Methodology of research. *The study used general scientific methods – analysis (in evaluating the remittances of migrants), analogy and comparison (for systematization and generalization of theoretical research), synthesis (making recommendations).*

Findings. *Investigated the income of migrant workers Ukraine, the volume of remittances and their impact on economic processes in Ukraine. The article deals with the socio-economic impact of cash transfers to the country. The question of the extent of migration and its geographical disperse. The analysis of the amount of salary, length of employment abroad, as well as the level of costs of migrants abroad.*

Originality. *This study enabled the process of distribution and redistribution of cash flows administering considered as an alternative source of investment.*

Practical value. *These research results can be used in the practice of local authorities.*

Keywords: *migration; remittances; economic development; labor migrants.*

Рецензенти: *Кузьменко О. Б., д. е. н., професор;
Якубовський С. О., д. е. н., професор.*

© Огієнко А. В., Огієнко М. М., 2014

Дата надходження статті до редколегії 13.10.2014.